

Прытыка Ю. Д. Третейский суд в системе альтернативных способов разрешения споров.

Анализируется место третейского суда в системе альтернативных способов разрешения споров, его особенности и перспективы развития законодательного регулирования третейского суда как одного из наиболее распространенных в Украине альтернативных способов разрешения частноправовых споров.

Ключевые слова: альтернативное разрешение споров (АРС), способы альтернативного разрешения споров, медиация (посредничество), омбудсмен, частноправовой спор, конфиденциальность, примирительные процедуры, третейский суд.

Prytyka Y. D. Court of arbitration in the system of methods of alternative dispute resolution.

In the article are discussed questions concerning the characteristics of a court of arbitration as a way of alternative resolution of civil disputes. analyzes the place of the arbitral tribunal in the system of ADR, its features, status and prospects of legislative regulation of the arbitration court as one of the most common alternative methods of resolving of private legal disputes in Ukraine.

Key words: alternative dispute resolution, methods of alternative dispute resolution, mediation, the ombudsman, private legal dispute, privacy, conciliatory procedures, the arbitral tribunal.

УДК 347.44 (043.2)

С. Я. Вавженчук,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного та трудового права юридичного факультету

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ

Автор розглядає низку аспектів правового регулювання відносин довічного утримання і визначення сутності договору довічного утримання. Особлива увага звертається на ознаки такого договору.

Ключові слова: договір, договір довічного утримання, зобов'язання.

Однією з важливих передумов ефективного соціально-економічного розвитку майнового обороту є збалансованість суспільних відносин у сфері договірних права, а також постійна взаємодія учасників відповідних відносин. В умовах сьогодення не можна не погодитися з тезою, що велике значення для договірних права мають дослідження його основних категорій, до складу яких, безумовно, належить договір довічного утримання.

Потужні реформаційні процеси стосовно правового поля та правові проблеми реалізації майнового обороту концентрують увагу на необхідності якісно нового та ґрунтовного дослідження договірних відносин довічного утримання як фундаментальної та необхідної для суспільства конструкції договірних права. Макрорельєфне відображення проблеми нормативно-правової регламентації договірних відносин довічного утримання окреслю-

ється контурами високої динаміки економічних відносин, які потребують, щоб правові форми, в яких відображені окремі грані суспільних відносин, були максимально релевантні сучасному економічному змісту.

Окреслений стан суспільних відносин віддзеркалює наявність багаторівневого пласту теоретико-практичних аспектів, що потребує здійснення конкретних кроків у напрямку детального правового аналізу, розробки якісних методологічних підходів до вивчення договірних відносин довічного утримання і як наслідок – широкої дискусії у правових колах серед практикуючих юристів і науковців. Саме тому стан наявного блоку проблем правового характеру та дискусії, що точаться з приводу юридичної природи договору довічного утримання, є потужним поштовхом до здійснення наукової розвідки за заданим правовим вектором.

Комплексному дослідженню відносин договору довічного утримання присвячували свої праці М. І. Брагінський, В. В. Вітрянський, О. В. Дзера, І. О. Дзера, О. С. Іоффе, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць, Д. І. Мейер, Р. А. Майданик, Г. Ф. Шершеневич, Я. М. Шевченко та інші.

Доктринальні здобутки різних періодів розвитку договірних відносин довічного утримання, викладені в працях провідних науковців [1, с. 183; 2, с. 642–653; 3, с. 310–319; 4, с. 43–47; 5], свідчать не лише про підвищений інтерес до відповідної договірної конструкції, а й про необхідність її нормативно-правового та наукового вдосконалення. Однак незважаючи на наявність численних наукових праць категорія договору довічного утримання потребує подальшого розгляду виходячи з розширених уявлень про приватне право.

Мета даної статті – критичний огляд юридичної природи договору довічного утримання з урахуванням сукупності фундаментальних доктринальних розробок і відповідної нормативно-правової бази.

Одразу варто зазначити, що договір довічного утримання прийнято вважати різновидом договору ренти через те, що йому притаманні основні ознаки останнього. Як наслідок до договору довічного утримання слід застосовувати положення про ренту, що

містяться у гл. 56 Цивільного кодексу України (далі – ЦК).

У гл. 57 ЦК законодавець відносить договір довічного утримання до відчужувальних договорів, тобто до договорів, за якими здійснюється відчуження права власності на майно.

Аналізуючи договір довічного утримання, не можна не згадати попередній кодифікований нормативно-правовий акт у сфері цивільного права. Зокрема, Цивільний кодекс УРСР 1963 року визначав договір довічного утримання через призму договору про надання послуг з особливим суб'єктивним складом. Такий підхід був зумовлений саме метою укладення договору довічного утримання, яка полягала в отриманні непрацездатною особою послуг з її догляду, допомоги. Так, відповідно до ст. 425 Цивільного кодексу УРСР 1963 року за договором довічного утримання одна сторона, що є непрацездатною особою за віком або станом здоров'я (відчужувач), передає у власність другій стороні (набувачеві майна) будинок або його частину, взамін чого набувач майна зобов'язується надавати відчужувачеві довічно матеріальне забезпечення в натурі у вигляді житла, харчування, догляду і необхідної допомоги.

Норми ст. 744 ЦК сформульовані дещо ширше в аспектах суб'єктивного та об'єктивного складів порівняно з відповідними нормами Цивільного кодексу УРСР 1963 року і встановлюють, що за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно.

Метою (causa) договору довічного утримання є зміна власника майна в обмін на зобов'язання з утримання та (або) догляду. Окрему позицію з цього питання займає Р. А. Майданик, вказуючи, що, насправді, мета цього договору має складний (комплексний) характер і передбачає надання майнового утримання в обмін на передачу титулу

власника зобов'язаній особі і за своєю спрямованістю договір довічного утримання має дві мети, які передбачають зміну власника майна і надання послуг з майнового утримання [6, с. 336].

Договору довічного утримання притаманні особливості, що виокремлюють його серед інших договорів.

За цим договором відчужувач передає майно саме у власність набувачеві. Таким чином, при укладенні договору довічного утримання відбувається зміна власника майна.

Незважаючи на низку наукових розробок досі у правових колах залишається дискусійним питання, чи відноситься договір довічного утримання до одностороннього договору, чи до двостороннього договору. І. О. Дзера вважає, що договір довічного утримання (догляду) є одностороннім, оскільки за цим договором лише одна особа – набувач наділена обов'язками, а відчужувач – лише правами [1, с. 183]. У юридичній літературі існує й інший погляд. Зокрема, протилежної позиції дотримувався О. А. Підпригора, вказуючи, що договір довічного утримання належить до двосторонніх договорів, оскільки набувач має право вимагати розірвання договору довічного утримання [7, с. 157]. Враховуючи доволі складну юридичну природу договору довічного утримання та комплексну характеристику його ознак слід констатувати, що віднесення договору довічного утримання до одностороннього або двостороннього договору напряму визначається його належністю або до реального, або до консенсуального договору. Узагальнюючи, слід підкреслити, що ряд науковців, які відносять договір довічного утримання до реального договору, визнають його одностороннім, а ті, хто вважає такий договір консенсуальним, звичайно визнають його двостороннім.

Безумовно, договір довічного утримання належить до консенсуального договору. Консенсуальний характер договору довічного утримання впливає із ст. 748 ЦК, яка визначає, що набувач стає власником майна, переданого йому за договором довічного утримання (догляду), відповідно до ст. 334 ЦК. Не слід забувати, що згідно з ч. 1 ст. 745

ЦК договір довічного утримання (догляду) укладається у складній письмовій формі, тобто у письмовій формі з нотаріальним посвідченням. Законодавець встановлює окремі вимоги залежно від виду майна, що виступає предметом договору. Так, якщо предметом договору є нерухоме майно, то такий договір підлягає державній реєстрації. Державну реєстрацію договору довічного утримання у даному випадку слід розглядати як публічне включення у приватному праві. Як наслідок відповідно до ч. 3 ст. 334 ЦК право власності на майно за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення. Із зазначених норм випливає, що договір довічного утримання вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди за всіма істотними умовами договору та укладення його у письмовій формі з нотаріальним посвідченням. Таким чином, не можна брати до уваги положення ст. 744 ЦК про те, що одна сторона «передає», а не «зобов'язується передати», як вказівку на реальний характер договору.

Як і договору ренти, триваючий характер притаманний і договору довічного утримання. Тривалість дії договору довічного утримання визначається строком життя відчужувача. Оскільки життя відчужувача триває певний проміжок часу, обмеженого смертю відчужувача, договір довічного утримання варто віднести до строкового договору.

Договір довічного утримання належить до оплатних договорів. Його оплатний характер дістає вияв у тому, що відчужувач передає відповідне майно у власність набувачеві, а взамін отримує від набувача утримання та (або) догляд. Таким чином, кожна сторона договору довічного утримання одержує матеріальне благо. Передача відчужувачем майна у власність набувачеві та взамін одержане відчужувачем утримання та (або) догляд від набувача не свідчать про еквівалентність отримання кожною стороною договору матеріальних благ. Укладаючи договір довічного утримання, сторони не можуть заздалегідь визначити вартість утримання та (або) догляду та її відповідність вартості майна, переданого під довічне утримання. Зазна-

чене зумовлено невизначеністю тривалості життя відчужувача. Чим тривалість життя відчужувача буде довшою, тим вартість утримання та (або) догляду буде більшою. Саме тому договір довічного утримання має ознаку алеаторності.

Підсумовуючи, можна констатувати, що мета даної публікації досягнута – здійснено критичний огляд юридичної природи договору довічного утримання з урахуванням сукупності фундаментальних доктринальних розробок і відповідної нормативно-правої бази.

Досліджуючи дану проблематику, автор дійшов таких висновків.

1. Договір довічного утримання слід вважати різновидом договору ренти, оскільки йому притаманні основні ознаки цивільно-правового договору ренти. Як наслідок до договору довічного утримання треба засто-

совувати положення про ренту, що містяться у гл. 56 ЦК.

2. Консенсуальний характер договору довічного утримання впливає із ст. 748 ЦК, яка встановлює, що набувач стає власником майна, переданого йому за договором довічного утримання (догляду), відповідно до ст. 334 ЦК.

3. Оскільки життя відчужувача визначається відповідним проміжком у часі, тривалість якого обмежена смертю відчужувача, договір довічного утримання варто віднести до строкового договору.

4. Договір довічного утримання має ознаку алеаторності.

5. Державну реєстрацію договору довічного утримання треба розглядати як публічне включення у приватному праві.

Список використаних джерел

1. Договірне право. Особлива частина : навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзери, Н. С. Кузнецова [та ін.] ; за ред. О. В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2009.
2. Брагинский М. И. Договорное право / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – М. : Статут, 2002. – 1038 с.
3. Иоффе О. С. Избранные труды : в 4 т. / О. С. Иоффе. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – 837 с.
4. Цыбуленко З. И. Рента и пожизненное содержание с иждивением / З. И. Цыбуленко // Российская юстиция. – 1998. – № 7.
5. Цивільне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – Т. 2. – 408 с.
6. Аномалії в цивільному праві України : навч.-практ. посіб / відп. ред. Р. А. Майданік. – К. : Юстініан, 2007. – 912 с.
7. Цивільне право України : підруч. : у 2 кн. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – Кн. 2. – 780 с.

Вавженчук С. Я. Транспарентність юридическої природи договору пожизненного содержания.

Автор рассматривает ряд аспектов правового регулирования отношений пожизненного содержания и определение сущности договора пожизненного содержания. Особое внимание обращается на признаки такого договора.

Ключевые слова: *договор, договор пожизненного содержания, обязательство.*

Vavzhenchuk S. Y. Transparency of legal nature of lifetime care contract.

The article focuses on a series of aspects of legal regulation of lifetime care relations and clarification of the essence of the lifetime care contract. Particular attention is paid to the characteristics of the respective contract.

Key words: *contract, lifetime care contract, obligations.*